

²⁶ Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych.

²⁷ Wskazuje się, że zadania MiFID II są realizowane przez Rozporządzenie REMIT (*Regulatory on Energy Market Integrity and Transparency*) – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie integralności i przejrzystości rynku energii (DzUrz UE L 326, 8.12.2011 r.).

²⁸ Wyłączenie to jest jednym z niewielu, które pozostały w dyrektywie MiFID II, w porównaniu z wcześniejszą dyrektywą MiFID I. Zob.: *Dyrektywa 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych zmieniająca dyrektywę Rady 85/611/EWG i 93/6/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 93/22/EWG*, (DzUrz UE L 145, 30.04.2004 r.).

²⁹ [http://bossa.pl/edukacja/rynek/EMIR/\[10.12.2013\]](http://bossa.pl/edukacja/rynek/EMIR/[10.12.2013]).

³⁰ P. Hawranek, *MiFID II, EMIR – aktualizacja, cdn.*, (w:) Blog o ryzyku, prawie i energetyce, <http://blogoryzyku.blogspot.com/2013/07/mifid-ii-emir-aktualizacja-cdn.html>

³¹ Przewiduje się, że żadne przedsiębiorstwo elektroenergetyczne w Polsce w najbliższym okresie nie przekroczy tej kwoty limitu.

³² Przedsiębiorstwa, które nie są instytucjami finansowymi, ale podlegają obowiązkowi centralnego rozliczania, są oznaczane jako NFC+.

³³ Na europejskim rynku energii elektrycznej najpopularniejszym standardem dla umowy ramowej jest umowa przygotowana przez European Federation of Energy Traders – EFET. Więcej w: D. Michalski, *Umowa ramowa EFET a wzrost efektywności handlu na hurtowym rynku energii elektrycznej UE*, „Wspólnoty Europejskie”, 2002, nr 11(134).

³⁴ PM i trading zatrudniają razem ponad 40 osób i jest dedykowanych do tej aktywności pięciu kontrolerów ryzyka.

³⁵ W tym przypadku powstaje ryzyko dla compliance związane z wypełnieniem wymogów ustawy Dodd-Franka.

³⁶ ESMA planuje przeprowadzać przegląd poziomów granicznych i standardów RTS i ITS w drodze publicznych konsultacji.

³⁷ Więcej na temat Rozporządzenia EMIR w artykule D. Michalski, P. Hawranek: *Projekty regulacji unijnego rynku energii elektrycznej – wzmocnienie zaufania do rynku czy zagrożenie*, (w:) Unia Europejska.pl 2012, nr 2 (213), s. 37-47.

³⁸ Oczywiście cena na rynku europejskim jest dzisiaj niższa.

³⁹ Istotne jest wskazanie na wysoką niepewność co do zakresu obowiązku, która utrzymywała się w 2013 r., co wpływało na koszty dostosowania systemów IT do nowych wymogów raportowych.

⁴⁰ Pewną nerwowość wzbudził brak zatwierdzenia w pierwszej grupie repozytoriów ICE’a i CME.

⁴¹ Więcej na ten temat w: G. Wojtkowska-Łodej, D. Michalski, P. Hawranek, *Zmiany uwarunkowań funkcjonowania przedsiębiorstw na rynku energii elektrycznej w Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2014.

⁴² Już dziś obserwuje się wycofywanie instytucji finansowych z handlu hurtowego na rynku energii, co przekłada się na ograniczenie jego płynności i redukcję zysków elektroenergetyki, w tym także pogorszenie możliwości zabezpieczenia pozycji (*hedgingu*).

⁴³ Chociaż wiele przedsiębiorstw elektroenergetycznych posiada już systemy rachunkowości zabezpieczeń zgodne z wymogami MSR 39, to powstaje ryzyko, że definicja transakcji zabezpieczającej zgodna z MSR 39 nie jest wystarczająca dla spełnienia wymogów ESMA.

⁴⁴ REMIT definiuje produkty hurtowego rynku energii (energia elektryczna, gaz, dostęp do infrastruktury przesyłowej, powiązane derywaty), sprzedawane także na OTF i rozliczane w drodze fizycznej dostawy.

GOSPODARKA I FINANSE

UCZESTNICTWO POLSKICH BANKÓW W EDYCJI 2014 OGÓLNOEUROPEJSKICH TESTÓW WARUNKÓW SKRAJNYCH

Robert Woreta*

Celem niniejszego artykułu jest omówienie specyfiki edycji ogólnoeuropejskich testów warunków skrajnych (TWS 2014)¹, które były realizowane w największych bankach krajów Unii Europejskiej. Przeprowadzono je według jednolitej metody opracowanej przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (*European Banking Authority* – EBA). W artykule przedstawiono również prognozy opracowane na podstawie wspomnianej wystandaryzowanej metody dla 15 polskich banków. Zostały one opublikowane 26 października 2014 r.

Edycja 2014 ogólnoeuropejskich testów warunków skrajnych (TWS 2014) została wkomponowana w szerszy proces przygotowania kompleksowej oceny największych europejskich instytucji finansowych, które od 4 listopada 2014 r. przechodziły pod wspólny nadzór europejski. Z tego względu, ogólnoeuropejskie testy warunków skrajnych w tych bankach w 2014 roku były realizowane wraz z pogłębionym badaniem jakości aktywów (*Asset Quality Review* – AQR). Europejski Bank Centralny (EBC) przygotowując się do przejęcia wspólnego europejskiego nadzoru zdecydował się na (1) przeprowadzenie wszechstronnej oceny kondycji największych banków strefy euro, polegającej na rzetelnej ocenie jakości ich portfeli kredytowych w oparciu o wystandaryzowaną metodę przygotowaną we współpracy z firmą *Oliver Wyman* według stanu na 31 grudnia 2013 r., (2) przeprowadzenie testów warunków skrajnych na podstawie metody opracowanej przez EBA oraz (3) dokonanie kompleksowego przeglądu i oceny ryzyk w tych

instytucjach. Rekomendację w tej sprawie do wszystkich nadzorów europejskich wystosował również Europejski Urząd Nadzoru Bankowego w październiku 2013 r.². W ocenie EBA, celem przeglądu jakości portfeli banków na koniec 2013 r. było przywrócenie zaufania do sektora bankowego Unii Europejskiej oraz doprowadzenie do ujednoczenia podejścia nadzoru w ocenie portfeli kredytowych banków. W praktyce, ze względu na napięty harmonogram prac, te dwa elementy procesu były realizowane równocześnie.

Decyzję o przeprowadzeniu testów warunków skrajnych w Unii Europejskiej EBA podjął w drugiej połowie stycznia 2014 r. Obowiązek przeprowadzenia ogólnoeuropejskich testów warunków skrajnych dla banków stanowiących co najmniej połowę każdego z krajowych sektorów bankowych UE spowodował uczestnictwo podmiotów z Polski w badaniu. Z tego powodu polski organ nadzorczy (Urząd Komisji Nadzoru Finansowego – UKNF) aktywnie włączył się w realizację tego zadania w Polsce i zdecydował się na zespolenie badania europejskiego z coroczną edycją TWS, przeprowadzanych wyłącznie do celów nadzorczych.

Oprócz aktywnego uczestnictwa w ogólnoeuropejskiej edycji 2014 testów warunków skrajnych, UKNF zdecydował się również wykorzystać opracowaną przez EBC metodykę AQR³ do przeprowadzenia porównywalnego badania największych polskich banków, mimo że Polska nie jest krajem członkowskim strefy euro. Dzięki temu można było porównać jakość aktywów banków polskich i banków ze strefy euro na podstawie tej samej metody według stanu na koniec grudnia 2013 r. Badaniem w Polsce objęto 15 banków, których aktywa stanowią łącznie 79% aktywów sektora banków komercyjnych. W każdym banku w ramach AQR zbadano portfel stanowiący przynajmniej 50% aktywów ważonych ryzykiem; łączna wartość przebadanych aktywów wyniosła 82 mld zł, co stanowiło średnio 59% aktywów ważonych ryzykiem banków objętych badaniem. Pełne zastosowanie metodyki przeglądu jakości aktywów wykorzystanej przez EBC było inicjatywą własną KNF, wyróżniającą Polskę spośród państw spoza strefy euro. Dodatkowo KNF jako jedyny nadzór w UE dysponowała potencjałem inspekcyjnym do samodzielnego przeprowadzenia badania.

Definicja, klasyfikacja i zastosowanie testów warunków skrajnych

Testy warunków skrajnych są narzędziem technicznym służącym do oceny stopnia zagrożeń stabilności sektora bankowego wywołanych na rynkach finansowych i w sferze realnej gospodarki. Ich celem jest określenie potencjalnego wpływu zmiennego otoczenia makroekonomicznego na sytuację finansową oraz kapitałową instytucji sektora bankowego, jak i zbadanie odporności sektora bankowego na potencjalny rozwój negatywnych scenariuszy makroekonomicznych (na szoki

finansowe i makroekonomiczne), mierzonej wielkością kapitałów zdolnych do pokrywania strat.

TWS są analizą wrażliwości pozycji kapitałowej banków, weryfikacją posiadanych przez banki buforów kapitałowych oraz oszacowaniem ewentualnych potrzeb kapitałowych banków w sytuacji określonych zmian ich otoczenia makroekonomicznego. Analiza wpływu szoków finansowych i makroekonomicznych na jakość portfela kredytowego i poziom współczynników adekwatności kapitałowej służy określeniu wielkości ewentualnych dodatkowych potrzeb kapitałowych banków. Testy warunków skrajnych muszą się opierać nie tylko na bieżącej ocenie wyniku finansowego i adekwatności kapitałowej, ale również na prognozach wzrostu potrzeb kapitałowych banków w przypadku gwałtownego pogłębienia się kryzysu.

W zależności od podmiotu wykonującego badanie, testy warunków skrajnych dzieli się na *bottom-up*, tj. gdy podmiot sam dokonuje oceny własnej odporności na szoki na podstawie posiadanych danych, oraz *top-down*, tj. gdy oceny dokonuje instytucja centralna (nadzorca lub bank centralny) na podstawie dostępnych danych sprawozdawczych. Powszechną praktyką w Europie jest przeprowadzanie badania *top-down* przez banki centralne, podczas gdy nadzór bankowy koordynuje badanie *bottom-up*. Metody te mają charakter komplementarny.

Top-down TWS są prowadzone z reguły przez banki centralne, posiadające dostęp do cyklicznych informacji sprawozdawczych i posługujące się modelem sformalizowanym, umożliwiającym powiązanie kluczowych danych sektora finansowego z podstawowymi wielkościami makroekonomicznymi. W tym podejściu dąży się do wyznaczenia zależności między podstawowymi wielkościami charakteryzującymi stabilność sektora finansowego, a kluczowymi parametrami makroekonomicznymi (*np. reakcji wzrostu udziału kredytów nieregularnych czy wielkości rezerw tworzonych na te kredyty na spadek tempa wzrostu PKB czy wzrost stopy bezrobocia*).

Ograniczenia „odgórnych” TWS potwierdzają zasadność prowadzenia alternatywnych „oddołnych” TWS (*bottom-up*). Tego rodzaju stres testy są prowadzone przez poszczególne banki, a dane są agregowane przez instytucję nadzorującą. Ogólnie tego typu stres testy są lepiej profilowane i uwzględniają ocenę zmian sytuacji przez banki i tym samym pozwalają na dokładniejsze oszacowanie potrzeb kapitałowych.

W praktyce, dokonanie oceny odporności banków na szoki rynkowe w ramach testów warunków skrajnych opiera się na: (1) opracowaniu scenariusza szokowego zakładającego istotne pogorszenia otoczenia, w jakim funkcjonuje bank, (2) przełożeniu zmiennych makroekonomicznych na zmienne mikrofinansowe banku w celu oceny wpływu szoku rynkowego głównie na jakość portfeli banków (ryzyko kredytowe), ale także na płynność, ryzyko rynkowe, operacyjne, kontrahenta itp., (3) porównaniu kapitałów banku oraz strat związanych z danym

szokiem, tj. oszacowaniu, czy bank wymagać będzie dokapitalizowania, (4) oszacowaniu wpływu działań mitygujących banku na kapitały banku, a także przełożenia zachowania banków na kondycję gospodarki, innymi słowy przełożenia działań zarządczych (*managerial actions*) na wskaźniki makro (efekt drugiej rundy).

Bezpośrednie zastosowanie metody EBA⁴ do tegorocznej edycji testów warunków skrajnych zrealizowanych przez polskiego nadzorcę przy współudziale polskich banków w istotny sposób różniło się od edycji testów warunków skrajnych *bottom-up* UKNF przeprowadzonych w latach poprzednich (zakładano wtedy w szczególności zmienność bilansu umożliwiającą pokazanie reakcji zarządu banku na niekorzystne zmiany w otoczeniu).

Specyfika edycji 2014 testów warunków skrajnych

Działania nadzoru polskiego *stricte* w zakresie przeprowadzenia testów warunków skrajnych były w 2014 r. ukierunkowane na zapewnienie intensywnej współpracy z nadzorcą europejskim EBA, jak i z bankami biorącymi udział w teście. Komunikat UKNF z 3 lutego 2014 r.⁵ w sprawie tegorocznej edycji ogólnoeuropejskich TWS wskazywał banki, których wyniki TWS opublikowane zostaną zarówno przez te banki, jak i na stronie internetowej polskiego organu nadzoru. Zgodnie z komunikatem, do udziału w teście zostały wskazane, jako podmioty zależne od europejskich banków objętych TWS lub jako banki wytypowane przez UKNF, banki działające w Polsce i spełniające przynajmniej jedno z trzech kryteriów: bank systemowo istotny, bank giełdowy, bank kwotujący stawki WIBOR/WIBID.

Na podstawie sformułowanych w komunikacie kryteriów do bezpośredniego udziału w testach warunków skrajnych na poziomie EBA wskazano sześć banków, których centrale znajdują się w Polsce bądź poza Europejskim Obszarem Gospodarczym. Były to: PKO Bank Polski, Getin Noble Bank, BPH, Bank Handlowy, Alior Bank oraz BOŚ, czyli banki o liczącej się pozycji na rynku, biorące udział w kwotowaniu WIBID/WIBOR, z centralą w Polsce (np. PKO BP, Getin Noble Bank) bądź poza Europejskim Obszarem Gospodarczym (np. Bank Handlowy czy BPH, których spółki matki mają centralę w Stanach Zjednoczonych). Drugą grupę banków spełniających ww. kryteria wyróżniało to, że ich spółka matka brała bezpośredni udział w tegorocznej edycji TWS z racji swojego umiejscowienia w jednym z krajów Unii Europejskiej. Ponieważ podejście EBA wykluczało partycypację banków na innym niż najwyższy stopień skonsolidowania, udział polskich spółek zależnych mógł mieć wyłącznie charakter pośredni. Oznaczało to, że przykładowo Bank Millennium jako podmiot zależny od portugalskiego banku BCP nie mógł wziąć bezpośredniego udziału w testach warunków skrajnych EBA. Brał w nich natomiast udział BCP, który co prawda uwzględniał w swoich prognozach polską

spółkę zależną, jednak wynik przedstawiony był dla całej grupy. Teoretycznie część podmiotów w grupie mogła wypaść bardzo dobrze, podczas gdy inne mogły wykazywać braki kapitałowe, a wynik zaprezentowany na stronie EBA był sumą wypadkową projekcji dla wszystkich jednostek tworzących daną grupę bankową. Dlatego też nadzór bankowy w Polsce chciał oszacować i opublikować wyniki odporności również spółek zależnych banków działających na polskim rynku, których zagraniczni właściciele brali udział w testach warunków skrajnych EBA. W rezultacie, banki z grupy 2 nie brały bezpośredniego udziału w badaniu EBA, ale brały udział w TWS na poziomie krajowym w oparciu o te same scenariusze makroekonomiczne i metodologię przygotowaną na potrzeby ogólnoeuropejskich testów warunków skrajnych EBA.

Klasyfikacja banków polskich publikujących wyniki ogólnoeuropejskiej edycji 2014 TWS	
Grupa 1	Grupa 2
Alior Bank SA	Bank Gospodarki Żywnościowej
Bank BPH SA	Bank Millennium
Bank Handlowy w Warszawie	Bank Polska Kasa Opieki
Bank Ochrony Środowiska	Bank Zachodni WBK
Getin Noble Bank SA	BNP Paribas Bank Polska
Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski SA (PKO Bank Polski)	Deutsche Bank Polska
	ING Bank Śląski SA
	mBank
	Raiffeisen Bank Polska

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Komunikatu UKNF z 3 lutego 2014 r. w sprawie..., op. cit.

Podobnie jak w krajach strefy euro, badanie testów warunków skrajnych TWS dla 15 wytypowanych polskich banków prowadzono równoległe z przeglądem jakości aktywów. Łącznie udział ww. banków, biorących udział w badaniu, w aktywach sektora bankowego w Polsce wynosił około 72%, a w aktywach sektora banków komercyjnych (bez banków spółdzielczych) – około 79%, co znacząco przewyższało rekomendowany przez EBA poziom, tj. co najmniej 50% udziału w aktywach sektora bankowego.

W edycji 2014 testów warunków skrajnych ewentualny niedobór bądź nadwyżka kapitału były szacowane w trzyletnim horyzoncie czasowym, tj. od końca 2013 r. do końca 2016 r. Odporność kapitałowa banków była liczona w odniesieniu do utrzymywanego w bankach kapitału najwyższej jakości zgodnie z nową definicją przyjętą w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych (CRR) obowiązującą od początku 2014 r.⁶ Przyjęta metoda testów

warunków skrajnych EBA zakładała minimalny poziom współczynnika kapitału podstawowego Tier 1 (CET 1) na poziomie 8% w scenariuszu bazowym oraz na poziomie 5,5% w scenariuszu szokowym.

W badaniu wykorzystano arkusze sprawozdawcze opracowane przez EBA oraz dodatkowy arkusz opracowany przez UKNF. Arkusz EBA składał się z 25 zakładki, które podzielić można na 3 grupy: *Advanced Data Collection* (ADC) zawierające najważniejsze dane banku z lat 2012-2013, *Calculation Support and Validation Data* (CSV) zawierające prognozy banków oraz 10 zakładki *Transparency* (TR) z podsumowaniem wyników badania (tylko te zakładki zostały upublicznione). Dodatkowy formularz UKNF obejmował wyłącznie ryzyko kredytowe i łączył tegoroczne badanie 2014 z doświadczeniami poprzednich edycji TWS.

Założenia makroekonomiczne i metodyczne TWS 2014

W ramach badania 2014 zostały opracowane dwa scenariusze makroekonomiczne: bazowy i szokowy.

Scenariusz bazowy, zakładający najbardziej prawdopodobny rozwój sytuacji makroekonomicznej w Unii Europejskiej, strefie euro, jak i w poszczególnych krajach w horyzoncie czasowym tegorocznego TWS, był zgodny z prognozą Komisji Europejskiej z lutego 2014 r. W scenariuszu tym przewidywano stopniową kontynuację ożywienia w gospodarce europejskiej, które rozpoczęło się w drugim kwartale 2013 r. (tabela 1). Zgodnie z tą prognozą, tempo wzrostu gospodarczego w Polsce jest jednym z najwyższych w Europie, oprócz Wielkiej Brytanii czy krajów bałtyckich. Bezrobocie w Polsce utrzymuje się na poziomie zbliżonym do średniego poziomu w UE. Zmiany tych dwóch parametrów sfery realnej gospodarki wpływają szczególnie istotnie na zmiany

poziomu należności zagrożonych w bankach, co determinuje wyniki ich testów warunków skrajnych.

Scenariusz szokowy został opracowany i uzgodniony przez EBC w porozumieniu z EBA, Europejską Radą Ryzyka Systemowego oraz innymi bankami centralnymi. Szok został zdefiniowany jako czynnik zewnętrzny płynący z gospodarki amerykańskiej, gdzie wystąpiło spowolnienie gospodarcze i wzrost rentowności długoterminowych obligacji skarbowych. Unia Europejska „importowała” niekorzystną zewnętrzną sytuację gospodarczą za pośrednictwem 4 kanałów oddziaływania, tj. poprzez (1) wzrost kosztów finansowania krajów (przecenę papierów wartościowych, spadek popytu zagranicznego), (2) spadek jakości kredytów w krajach UE przechodzących kryzys (szoki popytowe i podażowe, spadek cen nieruchomości), (3) wstrzymanie reform strukturalnych (wzrost spreadów oprocentowania obligacji w UE) oraz (4) spadek zaufania na rynku (wyższe stopy na rynku międzybankowym), jak i pogorszenie nastrojów konsumentów i przedsiębiorców. W praktyce, scenariusz ten był wspólnie wypracowaną i uzgodnioną między ww. instytucjami „nakładką” na prognozę bazową Komisji Europejskiej w postaci skali odchyień w stosunku do scenariusza bazowego dla poszczególnych krajów.

Ważnym dodatkowym założeniem wspólnie uzgodnionym dla wybranych krajów spoza strefy euro, których banki posiadają istotne ekspozycje walutowe, było uwzględnienie w TWS deprecjacji ich walut krajowych w stosunku do euro. W ramach badania przyjęto dla Polski wielkość deprecjacji na poziomie 25% (podobnie jak na Węgrzech), natomiast dla Czech, Rumunii czy Chorwacji – 15%.

W odniesieniu do Polski, z jednej strony dotkliwość scenariusza szokowego edycji 2014 należy uznać za wyższą niż w poprzedniej edycji ogólnoeuropejskich

Tabela 1

Dynamika PKB, stopa inflacji i stopa bezrobocia w scenariuszu bazowym i szokowym

Wyszczególnienie	Scenariusz bazowy			Scenariusz szokowy			Różnica (r/r w pkt. proc.)			Różnica łącznie na koniec 2016 r.	
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016		
Dynamika PKB (w %)	Polska	2,9	3,1	3,5	0,2	-0,8	2,1	-2,7	-3,9	-1,4	-7,6
	Strefa euro	1,2	1,8	1,7	-0,7	-1,4	0	-1,9	-3,2	-1,8	-6,6
	UE	1,5	2	1,8	-0,7	-1,5	0,1	-2,2	-3,4	-1,7	-7
Inflacja (w %)	Polska	1,4	2	2,4	0,9	0	-0,1	-0,4	-2	-2,5	-4,7
	Strefa euro	1	1,3	1,5	1	0,6	0,3	-0,1	-0,6	-1,3	-1,9
	UE	1,2	1,5	1,7	1,1	0,6	0	-0,1	-1	-1,7	-2,8
Bezrobocie (w %)	Polska	10,3	10,1	9,1	11,2	13,4	13,9	0,9	3,3	4,6	4,6
	Strefa euro	12	11,7	11,3	12,3	12,9	13,5	0,3	1,2	2,2	2,2
	UE	10,7	10,4	10,1	11,3	12,3	13	0,6	1,9	2,9	2,9

Źródło: EBA/SSM Stress Test: The Macroeconomic Adverse Scenario, European Systemic Risk Board, European System of Financial Supervision, 17 April 2014.

testów warunków skrajnych badania EBA, zrealizowanego w 2011 r. (wówczas różnica w dynamice PKB Polski w obu latach między scenariuszami wynosiła ok. 2 pkt. proc.). Ponadto w edycji 2014 odchylenia między scenariuszami (bazowym i szokowym) w Polsce są większe niż przeciętnie w innych krajach UE. Z drugiej strony, względnie korzystny na tle innych krajów UE prognozowany rozwój sytuacji gospodarczej w Polsce w latach 2014-2016 (w scenariuszu bazowym) determinował stosunkowo pozytywną amortyzację szoku w sferze realnej gospodarki polskiej w odróżnieniu od wielu innych krajów (w scenariuszu szokowym), czego odzwierciedleniem jest niewielkie ujemne tempo wzrostu gospodarczego tylko w 2015 r., a następnie stosunkowo duża poprawa dynamiki PKB w 2016 r.

Do najważniejszych elementów-założeń metody EBA przeprowadzenia testów warunków skrajnych w 2014 r., które banki uczestniczące w badaniu miały obowiązek uwzględnić w swoich prognozach, można zaliczyć:

- ☞ Uwzględnienie wpływu ryzyk: kredytowego, rynkowego, kraju (*sovereign*), sekurytyzacji, kosztów finansowania (*cost of funding*) w prognozach zmian wielkości kapitałów zdolnych do pokrywania strat.
- ☞ Konieczność zachowania *statycznego bilansu* w prognozach banków, co oznaczało że nominalna wartość portfeli należności nie zmienia się w czasie, a wzrost portfela kredytów niepracujących (NPL) powoduje spadek wartości portfela należności pracujących. Założenie stałości struktury bilansu sprowadzało się do konieczności zachowania stałej struktury poszczególnych portfeli w całym okresie badania i stałego profilu ryzyka (przykładowo każdy zapadający w okresie badania instrument finansowy miał być zastępowany instrumentem analogicznym o tym samym pierwotnym terminie zapadalności). Ograniczyło to praktycznie możliwość uwzględniania w badaniu działań mitygujących kadry zarządzającej.
- ☞ Przyjęcie definicji kapitału zgodnej z wspomnianym rozporządzeniem CRR. Banki zobowiązane były ocenić swoje zdolności absorpcji potencjalnych szoków na dany rok w stosunku do tak definiowanego kapitału w oparciu o aktualny stan prawny stosowanej definicji w danym kraju w danym roku. Mając na uwadze, że stopień implementacji tych przepisów jest uzależniony od wielu opcji narodowych i okresów przejściowych, definicja kapitału nie była stała ani ujednoczona dla poszczególnych krajów. W przypadku banków polskich nie miało to tak dużego znaczenia, gdyż w wyniku kumulowania od lat kapitału głównie najwyższej jakości (w postaci opłaconych akcji oraz zatrzymanych zysków), dysproporcje między nową definicją kapitału podstawowego CET1 a starą definicją Tier1 są nieznaczne w skali całego polskiego sektora banków komercyjnych.
- ☞ Założenie, że ponoszone przez bank koszty finansowania muszą wzrosnąć proporcjonalnie do kosztu finansowania danego kraju. Równocześnie wzrost ten tylko w części może zostać przeniesiony na klientów.
- ☞ Założenie, że deprecjacja kursu walutowego przekładała się na kondycję banku przede wszystkim poprzez wpływ wzrostu kosztów finansowania należności (kosztu odsetkowego) na wynik finansowy. Spowodowane to było „puchnięciem” bilansu, za który należało dodatkowo zapłacić (np. dodatkowe koszty *swapów* walutowych).
- ☞ Jednolite podejście do traktowania papierów skarbowych w portfelu dostępnym do sprzedaży (AFS). W scenariuszu szokowym przecena instrumentów dłużnych skarbowych poszczególnych krajów dla poszczególnych terminów zapadalności została oszacowana przez EBC i podana w arkuszach sprawozdawczych TWS, zatem wyliczana była automatycznie. Ponadto banki zobowiązane były wykazywać 20%, 40% i 60% straty z tytułu przeceny tych instrumentów w ich funduszach odpowiednio w latach 2014, 2015 i 2016 prognozy w scenariuszu szokowym (w porównaniu do rzeczywistej stawki 80% raportowanej obecnie w Polsce). Mogło to powodować w niektórych krajach (w tym w Polsce) „sztuczną” poprawę pozycji kapitałowej banków w okresie prognozy w relacji do potencjalnych wielkości sprawozdawczych.
- ☞ Przyjęcie jednolitej stawki podatkowej od zysków w całej Unii Europejskiej, przez co zarówno zyski, jak i współczynnik wypłacalności przedstawione w wynikach mogły odbiegać od założeń zawartych w strategiach banków. Jednolita stawka podatkowa CIT przyjęta w badaniu dla wszystkich krajów Unii Europejskiej wynosiła 30%, co nie pokrywało się ze specyfiką lokalną krajów i znajdowało odzwierciedlenie w różnicach w wyniku finansowym i kapitałach banków.
- ☞ Obowiązek wypłaty dywidendy w scenariuszu szokowym równej co najmniej średniej stopie dywidendy z trzech ostatnich lat.
- ☞ Założenie, że przedstawione dane pokazują wynik całej grupy bankowej (wynik na poziomie skonsolidowanym).

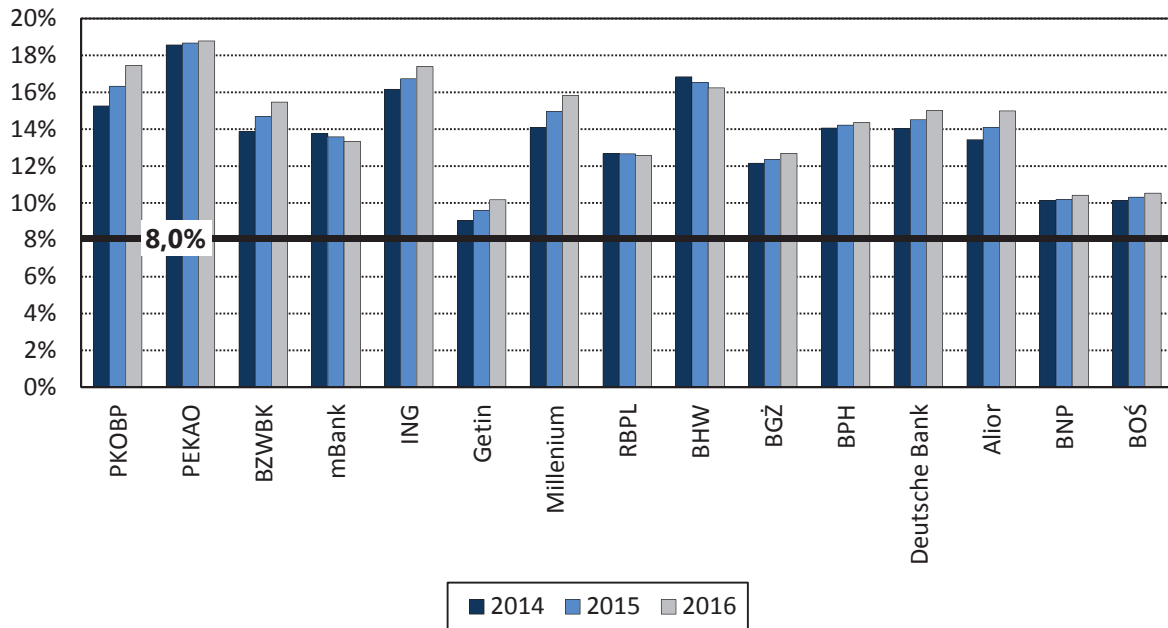
Przebieg badania i wyniki TWS 2014 w Polsce

Metoda i scenariusze badania, opracowywane od czasu zakończenia poprzedniego badania, zaprezentowane zostały bankom podczas nieformalnych konsultacji już na początku marca 2014 r. Na przełomie marca i kwietnia część banków uczestniczyła w testowaniu arkuszy sprawozdawczych. Testowano zarówno poprawność wbudowanych formuł, jak i to, w jaki sposób banki rozumieją poszczególne definicje. 29 kwietnia 2014 r. opublikowana została ostateczna formuła metody, forma arkuszy sprawozdawczych oraz instrukcji ich wypełniania i scenariusze makroekonomiczne. Banki uczestniczące bezpośrednio w badaniu europejskim (6 banków wspomnianych wyżej - grupa 1, zob. ramka) do końca maja 2014 r. wysłały do EBA wstępne dane dotyczące lat 2012-2013 (*Advanced Data Collection*). Ostateczne prognozy opracowane przez banki przekazane zostały do

Wykres 1

Wyniki testów warunków skrajnych (bez korekty z badania AQR)

scenariusz bazowy

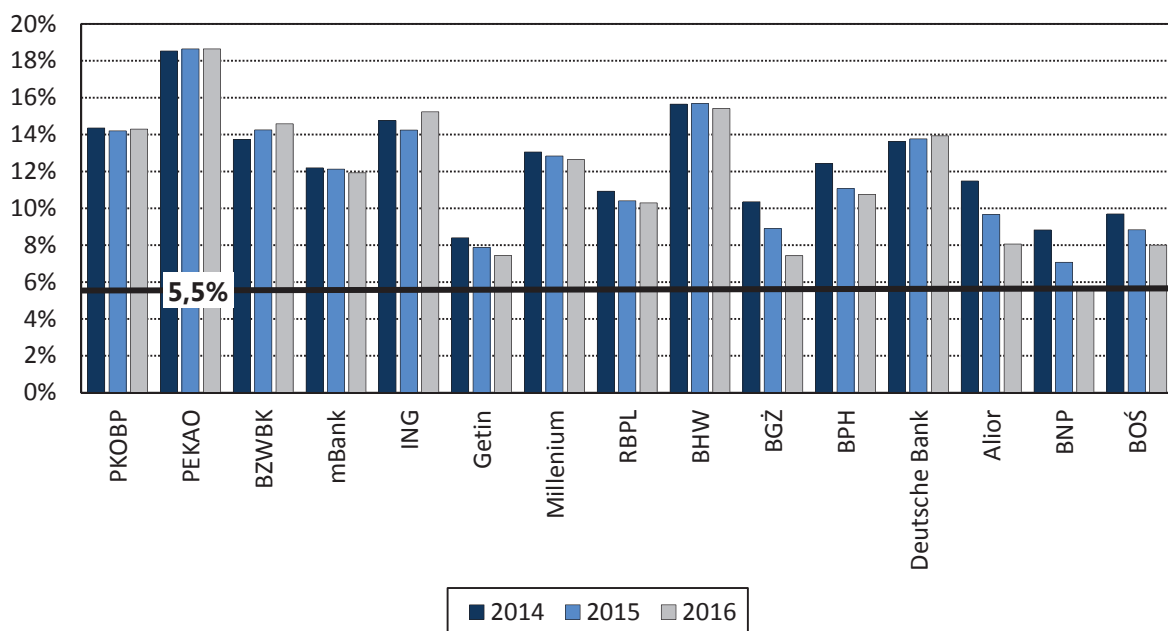

Źródło: Przegląd jakości aktywów (Asset Quality Review - AQR) i testy warunków skrajnych w polskim sektorze bankowym, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, prezentacja na IX Kongres Ryzyka Bankowego, Biuro Informacji Kredytowej (BIK), 5 listopada 2014 r.

Wykres 2

Wyniki testów warunków skrajnych (bez korekty z badania AQR)

scenariusz szokowy

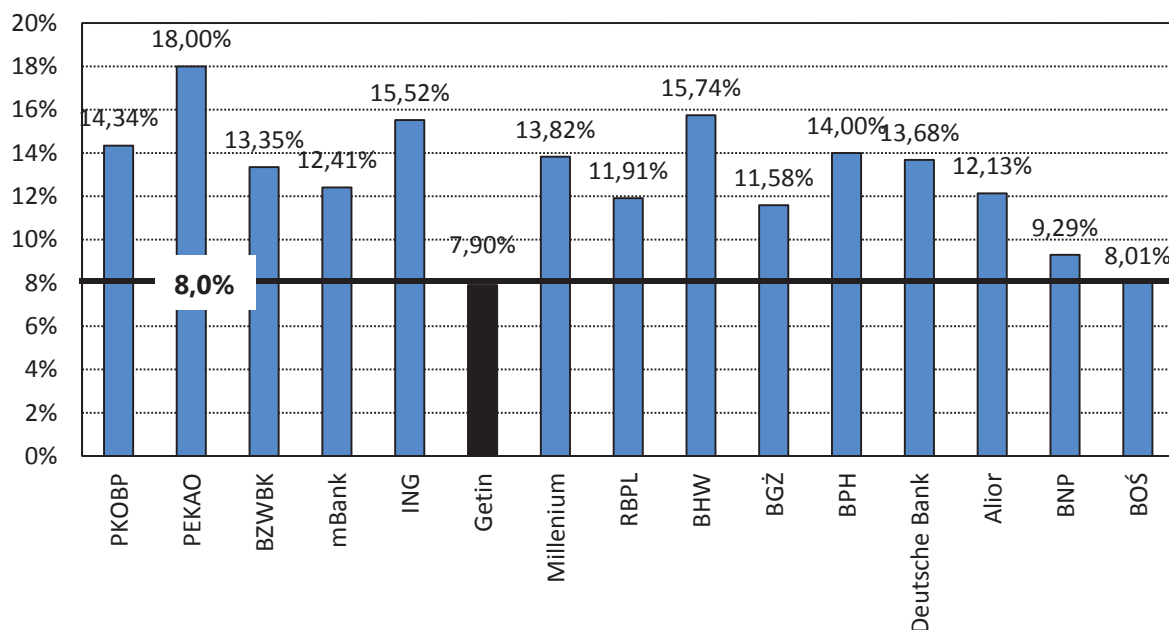

Źródło: Jak w wykresie 1.

Wykres 3

Łączne wyniki testów warunków skrajnych i badania AQR – najniższy skorygowany współczynnik wypłacalności CET1 2014-2016

(scenariusz bazowy)

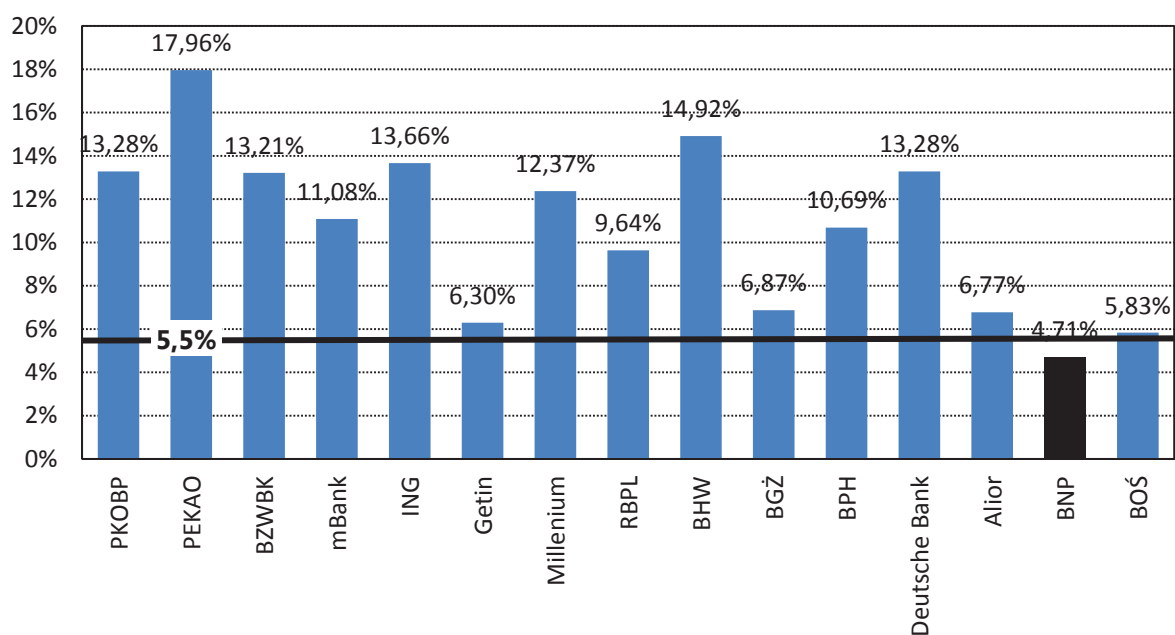

Źródło: Jak w wykresie 1.

Wykres 4

Łączne wyniki testów warunków skrajnych i badania AQR – najniższy skorygowany współczynnik wypłacalności CET1 2014-2016

(scenariusz szokowy)

Źródło: Jak w wykresie 1.

EBA do 15 lipca. Od przekazania wstępnych prognoz do UKNF, praktycznie do czasu opublikowania wyników 26 października 2014 r. trwał proces weryfikacji danych. Proces weryfikacji prognoz banków obejmował w szczególności (1) spójność wewnętrzną danych prezentowanych przez banki w poszczególnych tabelach, (2) zgodność danych z metodą oraz instrukcją wypełniania arkuszy, (3) analizę zakładanych przez banki trendów – wykonanie vs. prognozy, zróżnicowanie projekcji w zależności od scenariusza.

Wielkości i parametry, które podlegały weryfikacji, to przede wszystkim wysokość przeceny papierów skarbowych w portfelu AFS w kapitałach banków (jednolite podejście do filtrów ostrożnościowych), wysokość i sposób finansowania działalności w poszczególnych scenariuszach, wysokość i jakość należności oraz zróżnicowanie scenariuszy w ujęciu produktowym: kredyty mieszkaniowe, kredyty konsumpcyjne, należności od przedsiębiorstw oraz pozostałe należności od sektora niefinansowego. W szczególności stopień pokrycia odpisami należności za stwierdzoną utratę wartości (szacowana stopa odzysku) oraz zróżnicowanie scenariuszy w ujęciu produktowym, kształtowanie się wyniku odsetkowego oraz wielkości przychodów prowizyjnych w zależności od zróżnicowania scenariuszy.

Wyniki tegorocznej edycji TWS 2014⁷ potwierdziły wcześniejsze wnioski formułowane przy okazji prowadzenia testów warunków skrajnych polskiego sektora bankowego (zarówno metodą *top-down*, jak i *bottom-up*) wskazujące na odporność polskich banków na potencjalne sytuacje szokowe oraz ich stosunkowo dobre skapitalizowanie. Wpływa to bezpośrednio na bezpieczeństwo środków klientów korzystających z ich usług. Opublikowane wyniki świadczą również o tym, że większość z banków znacząco przekroczyła oczekiwane w badaniu poziomy współczynnika kapitału podstawowego Tier 1 (CET1) zarówno w scenariuszu bazowym, jak i szokowym. Jest to potwierdzeniem słusznego kierunku obranej i stosowanej przez lata w Polsce konserwatywnej polityki nadzorczej, jak i podejmowanych działań nadzorczych w zakresie polityki dywidendowej.

Uwzględniając wyniki badania jakości aktywów (AQR) w testach warunków skrajnych, niewielki niedobór kapitału na poziomie współczynnika CET1 wystąpił w przypadku dwóch banków. W skali sektora bankowego w Polsce był on jednak marginalny i stanowił 0,35% jego kapitału podstawowego Tier 1. Po przeprowadzonym badaniu, oba banki podjęły działania skutkujące podwyższeniem kapitału podstawowego Tier 1, tj. dokonały emisji akcji oraz zaliczyły do kapitału, za zgodą KNF, zysk roku bieżącego, co dodatkowo wzmocniło ich pozycję kapitałową.

Wyzwania na przyszłość

Jednym z istotnych problemów, w którym trzeba się zmierzyć podczas realizacji tak szeroko zakrojonego ćwiczenia (o zasięgu ponadnarodowym), jest zapewnienie

nieporównywalności wyników między bankami⁸. Dążenie Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego do zapewnienia spójności wyników testów warunków skrajnych na poziomie europejskim (w 2014 r. testami objęto bezpośrednio 123 banki europejskie) wymusiło przyjęcie wielu założeń upraszczających. W szczególności należy wymienić tu założenie dotyczące statycznego bilansu, które z jednej strony ograniczało możliwość „rozwadniania” jakości portfeli aktywów banków (m.in. poprzez uniemożliwienie zmniejszania odsetka aktywów niepracujących na skutek udzielania nowych kredytów, które zaczęły się „psuć” dopiero w następnych okresach), a z drugiej strony nie pozwalało na uwzględnienie w badaniu reakcji zarządów banków na różne scenariusze rozwoju sytuacji gospodarczej⁹. Wydaje się, że możliwość oceny skutków zachowania kierownictwa banków jest ważna zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych, gdyż błędne działania lub tzw. zachowania stadne, które z punktu widzenia banku są korzystne, mogą jednak destabilizować sytuację na całym rynku i prowadzić do dalszego pogłębienia kryzysu. W kolejnych edycjach badania zasadnym wyzwaniem, jakie stoi przed nadzorcami krajowymi i EBA, wydaje się być rozważenie możliwości włączenia do tego typu badania reakcji zarządów banków na niekorzystny rozwój sytuacji w ich otoczeniu makrofinansowym. Alternatywnym rozwiązaniem zrywającym z założeniem dotyczącym statyczności bilansu mogłoby być powiązanie zmiany wielkości sumy bilansowej banku z tempem wzrostu nominalnej wielkości krajowego PKB, które jest często stosowane w testach warunków skrajnych *top-down*¹⁰.

* Dr Robert Woreta jest pracownikiem Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego oraz Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego. Poglądy wyrażone w artykule są osobistymi poglądami autora i nie wyrażają oficjalnego stanowiska instytucji, w których jest zatrudniony. E-mail: robert.woreta@uni.lodz.pl

¹ European Banking Authority, *Report. Results of 2014 EU - wide Stress Test*, 26 October 2014.

² *Recommendations on Asset Quality Reviews*, European Banking Authority, EBA/REC/2013/04, 21.10.2013.

³ *Asset Quality Review Phase 2 Manual*, European Central Bank, March 2014.

⁴ European Banking Authority, *Methodological Note EU - wide Stress Test 2014*, Version 2.0, 29 April 2014.

⁵ Komunikat UKNF z 3 lutego 2014 r. w sprawie polskich banków objętych europejskimi stress testami, https://www.knf.gov.pl/Images/KNF_krajowe_banki_w_europejskich_stress_testach_3_2_2014_tcm75-36929.pdf

⁶ Rozporządzenie PE i Rady (UE) nr 575/2013 z 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (DzUrz UE L 176, 27.06.2013 r.) oraz Sprostowanie do rozporządzenia PE i Rady (UE) nr 575/2013 z 26.6.2013 r. ... (DzUrz UE L 321, 30.11.2013 r.).

⁷ *Wyniki europejskiego przeglądu jakości aktywów i stress testu banków*, 26 października 2014 r., http://www.knf.gov.pl/aktualnosci/2014/wyniki_aqr_stress_test.html

⁸ Trudności z zapewnieniem międzynarodowej porównywalności wyników między bankami mogą wynikać z różnych przyczyn. A. Czerniak wskazuje przykładowo, że scenariusze kryzysowe mogą różnić się między różnymi krajami, co powoduje, że ten sam bank mógłby zdać test w jednym, ale nie zdać już w innym kraju. Ponadto, różne grupy kapitałowe stosują różne metody wyceny aktywów, co powoduje, że często ten sam kredyt poprawnie wyceniany może mieć inną wartość w różnych bankach (szerzej: A. Czerniak, *Ile lina wytrzyma?*, „Polityka - Edukator Ekonomiczny”, nr 50, s. 46-47, 10-16.12.2014 r.).

⁹ Założenie o zmienności sumy bilansowej w horyzoncie ćwiczenia jest przyjmowane w większości testów warunków skrajnych

realizowanych metodą *top-down*. Takie rozwiązanie przyjmuje w szczególności EBC (szerzej: J. Henry, C. Kok (editors), *A Macro Stress Testing Framework for Assessing Systemic Risks in the Banking Sector*, Occasional Paper Series, No 152/October 2013, ECB, s. 31).

¹⁰ Takie rozwiązanie stosuje Narodowy Bank Polski w cyklicznie prowadzonych testach warunków skrajnych *top-down* (*Raport o stabilności systemu finansowego*. Lipiec 2014, NBP, s. 72).

DZIESIĘĆ LAT POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ

POZYCJA PODMIOTÓW ZAGRANICZNYCH W SEKTORZE USŁUG W POLSCE W OKRESIE POAKCESYJNYM

Elżbieta Bombińska*

Sektor usług jest od wielu lat dominującym miejscem lokowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) napływających do Polski: w latach 2004-2010 ponad połowa (55-72%) strumienia BIZ była lokowana w sekcjach usługowych¹. W 2011 r. udział ten obniżył się do 42%, a w roku następnym ukształtował się on na poziomie zaledwie 36%. Zobowiązania Polski z tytułu zagranicznych inwestycji bezpośrednich w sektorze usług w 2012 r. osiągnęły wartość 104,02 mld euro i były blisko trzykrotnie większe niż w 2004 r., zaś łączny udział sekcji usługowych w całkowitej wartości zobowiązań z tytułu BIZ wyniósł 58,4% wobec 55,9% w 2004 r.².

Przytoczone statystyki wyraźnie dowodzą, iż do polskiego sektora usług trafia od wielu lat kapitał zagraniczny o ogromnej wartości. Skłania to do zadania pytania o pozycję, jaką zagraniczni inwestorzy zajmują w tym sektorze i jego poszczególnych sekcjach, oraz o przebieg procesu „doganiania” (*catching-up process*) podmiotów zagranicznych działających w sekcjach usługowych przez podmioty krajowe. Artykuł jest próbą znalezienia odpowiedzi na te pytania.

Prezentowane badania zostały oparte na analizie wskaźników opisujących kształtowanie się liczby podmiotów z kapitałem zagranicznym działających w sektorze usług w Polsce, oraz wielkości i efektywności wykorzystania zasobów pracy i kapitału zaangażowanych w ich działalność na tle ogółu podmiotów polskiego sektora usługowego. Wykorzystano ponadto dwa wskaźniki syntetyczne: wskaźnik udziału podmiotów z kapitałem zagranicznym w polskim sektorze usług oraz wskaź-

nik ich przewag efektywnościowych nad podmiotami krajowymi³.

Podstawą analizy były dane GUS w przekroju sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) dostępne w jego corocznych publikacjach: *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym*, *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych*, *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych* oraz *Rocznik statystyczny RP*. Istotnym ograniczeniem poznawczym przeprowadzonych badań był fakt, iż – ze względu na dostępność danych statystycznych - nie uwzględniono w nich podmiotów, w których liczba zatrudnionych wynosiła mniej niż 10 osób⁴. Z tych samych względów badaniami nie objęto podmiotów prowadzących działalność bankową, maklerską, ubezpieczeniową oraz towarzystw inwestycyjnych i emerytalnych, szkół wyższych, a także samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej i instytucji kultury posiadających osobowość prawną.

Analizą objęto lata 2004-2012. Ze względu jednak na zmiany, jakie w 2008 r. nastąpiły w Polskiej Klasyfikacji Działalności⁵, utrudnione było przeprowadzanie porównań prezentowanych statystyk między obu podokresami 2004-2008 oraz 2009-2012.

Struktura podmiotów zagranicznych w polskim sektorze usług według sekcji PKD

Charakterystyczną cechą podmiotów z kapitałem zagranicznym działających w sektorze usług w Polsce jest koncentracja firm oraz wykorzystywanych przez te firmy zasobów pracy i kapitału w kilku sekcjach PKD (por. tabela 1). W latach 2004-2007 najwyższy odsetek podmiotów z kapitałem zagranicznym występował w Handlu i naprawach, a także sekcjach: Obsługa nieruchomości i firm oraz Transport, gospodarka magazynowa i łączność. Łącznie na te trzy sekcje przypadało blisko 90% podmiotów z kapitałem zagranicznym działających w polskim sektorze usług. Dominacja wymienionych sekcji była ponadto wyraźnie widoczna w zakresie